

Η λακανική ερμηνεία

Η λακανική ερμηνεία δεν αποτελεί τεχνική. Δεν εναποτίθεται εκ των προτέρων σε μια σειρά καθορισμένων κανόνων τέτοιων ώστε τα λόγια του αναλυόμενου και οι ερμηνείες του αναλυτή να ανταποκρίνονται με τρόπο αμφιμονοσήμαντο. Δεν αποτελεί ούτε μια απλή μετάθεση του μηνύματος του αναλυόμενου. Δεν έχει στάνταρτ. Είναι μάλλον πραγματιστική: αφήνεται στην πολύ μεγάλη ελευθερία του αναλυτή, όπως το λέει ο Λακάν στην «Καθοδήγηση της θεραπείας» [1], και μετριέται συνεπώς στα επιτελέσματα που παράγει.

Είναι όμως ρυθμισμένη. Ο Λακάν καταγράφει τις αρχές της στο «L'étourdit» [2]. Πρέπει έτσι να είναι πάντα διφορούμενη, πράγμα που δε συνίσταται στο να λέμε το αληθινό νόημα, αλλά στο να το μισο-λέμε. Αυτό δε σημαίνει ωστόσο ότι πρέπει να είναι τελείως ακατανόητη· οφείλει μάλλον να μην είναι επεξηγηματική και να παραμένει ανοικτή στην επεξεργασία της από τον αναλυόμενο. Το διφορούμενο της ερμηνείας παίζει σε τρία επίπεδα, επισημαίνει ακόμα ο Λακάν στο «L'étourdit»· την ομοφωνία, τη γραμματική και τη λογική. Η ομοφωνία απομακρύνει από το άμεσο νόημα και ανοίγει σε μια στροφή του νοήματος (pas-de-sens), βήμα παραδίπλα στο νόημα ή σημασιολογική μεταβολή. Η γραμματική εμπλέκει τη θέση του υποκειμένου της εκφοράς και μπορούμε έτσι να τη συνδέσουμε με αυτό που ο Λακάν ονόμασε, στην «Καθοδήγηση της θεραπείας», «διόρθωση των σχέσεων του υποκειμένου με το πραγματικό»[3]. Η λογική, τέλος, που πρέπει να συμμετέχει σε κάθε ερμηνεία διότι δίχως αυτήν η ερμηνεία θα ήταν ανόητη [4]. Η ερμηνεία που βασίζεται στη λογική ξετυλίγεται εδώ σε διάφορα πλάνα. Καταφεύγει στα αδιέξοδα της λογικής: pastout (μη-όλο) και hommoinsun [5] (το-τουλάχιστον-ένα). Πάει αντίθετα στην πληρότητα του νοήματος, διακρίνει ανικανότητα και αδύνατο [6], στοχεύει το πραγματικό στηρίζοντας την ενδεχομενικότητα του συμπτώματος που απαντά σε ένα εναδικό αδύνατο.

Με το διφορούμενο, η λακανική ερμηνεία δε στοχεύει λοιπόν το νόημα, αλλά ούτε παραδίδεται στο απλό μη-νόημα. Υπογραμμίζει επί τη ευκαιρία ένα ιδιαίτερο σημαίνον που επιμένει, και με αυτήν την έννοια είναι κοντά στο γράμμα (με την έννοια ότι η βαθμίδα του γράμματος είναι η εμμονή του σημαίνοντος), αλλά εμπεριέχει επίσης μια μορφή του pastout (μη-όλου). Οι

μεταφροϋδικοί, από τη μεριά τους, εκλαμβάνουν συχνά την αναλυτική ερμηνεία ως νοήματα: η ερμηνεία είναι μεταγλώσσα που μεταθέτει σε ένα ανώτερο επίπεδο το ακριβές νόημα αυτού που ο αναλυόμενος λέει στη γλώσσα του. Η λακανική ερμηνεία δεν είναι μια μεταγλώσσα, είναι μάλλον δημιουργική [7] στο ότι τροποποιεί την φράση του αναλυόμενου. Η ερμηνεία δεν αποτελεί έτσι μετάφραση ενός μηνύματος σε μια άλλη γλώσσα, αλλά «μετάφραση του υποκειμένου στο κείμενο»[8].

Δύο διατυπώσεις του Ζακ-Αλέν Μιλέρ επιτρέπουν την καλύτερη κατανόηση της ακριβούς θέσης της λακανικής ερμηνείας: «το ασυνείδητο ερμηνεύει» [9] και «ο αναλυτής είναι ο εκδότης του κειμένου του αναλυόμενου» [10]. Η φράση «το ασυνείδητο ερμηνεύει» σημαίνει ότι το ίδιο το κείμενο του ασυνείδητου είναι ταυτόχρονα μια κωδικοποίηση και η αποκωδικοποίησή του. Ας πάρουμε για παράδειγμα το όνειρο: το έκδηλο περιεχόμενο είναι μια άσκηση κωδικοποίησης, αλλά το λανθάνον περιεχόμενο, δηλαδή οι συνειρμοί που παράγει, αποτελεί συνάμα μια άσκηση αποκωδικοποίησης. Αυτό το έργο του ασυνείδητου είναι επομένως ο τρόπος της ερμηνείας που εναπόκειται στον αναλυόμενο. Ο αναλυτής εκδότης τονίζει, βάζει τη στίξη του κειμένου. Επιμένει, υπογραμμίζει, τοποθετεί τα εισαγωγικά της παράθεσης ή την τελεία που δένει τη φράση και τη συνεδρία. Η σιωπή του επίσης μετέχει της ερμηνείας.

Κατ' αυτή την έννοια, η λακανική ερμηνεία είναι επίσης διακοπή. Ως εκ τούτου, θεμελιώνει τη σύντομη συνεδρία. Σ' αυτή, το βάρος δε δίνεται τόσο στη διάρκεια όσο στη συντόμευση. Η συνεδρία είναι συντομευμένη, δηλαδή κομμένη, προτού επιμηκυνθεί πολύ, προτού το νόημα ολοκληρωθεί και έτσι κλείσει ξανά. Η ερμηνεία ως διακοπή στοχεύει να καταστήσει τη συνεδρία ως ασημασιολογική ενότητα [11]. Ως εκ τούτου πάλι, η ερμηνεία δε στοχεύει το νόημα, αλλά την αναζήτηση ενός σημείου διαρραφής, προσανατολισμένου από το σύμπτωμα και στην προοπτική της κατασκευής ενός συνθώματος. Το σημείο διαρραφής είναι, στο ελάχιστο, το γεγονός του να σημειώνεις ένα λεγόμενο του αναλυόμενου, μπορεί να είναι μια στροφή στο νόημα, μια καινούργια εγγραφή στον κοινωνικό δεσμό, ή, πιο συχνά, μια εύστοχη διατύπωση ή απλά μια καλύτερη διατύπωση για το σύμπτωμα.

Ακριβώς επειδή η λακανική ερμηνεία στοχεύει σε αυτό το σημείο διαρραφής εκτός νοήματος, μπορεί να λειτουργήσει αποτελεσματικά και στις ψυχώσεις. Εδώ, φυσικά, η ερμηνεία έχει ήδη αναληφθεί από το υποκείμενο, γεγονός

ιδιαίτερα σαφές στις διάφορες μορφές παρανοϊκών παραληρημάτων που αποτελούν ασθένειες της ερμηνείας. Αλλά η παρουσία της ερμηνείας είναι επίσης ξεκάθαρη σε ορισμένα παραληρήματα πιο στενά συνδεδεμένα με το σώμα, όπως τα αισθητηριακά παραληρήματα: η ερμηνεία βρίσκεται και στο πρώτο πλάνο της μελαγχολίας, όταν το υποκείμενο ερμηνεύει ό,τι αφορά το είναι του με αρνητικές κρίσεις που φέρονται από το υπερεγώ στο εγώ (για να το πούμε με φροϋδικούς όρους). Και στις κανονικόμορφες ψυχώσεις, αυτή η ερμηνευτική κλίση είναι πάντα παρούσα, στο περιθώριο, υπαινικτικά ή με έκδηλο τρόπο.

Η λακανική ερμηνεία στις ψυχώσεις στοχεύει τότε το σημείο διαρραφής του λόγου που αποτελεί συνάμα το σημείο στο οποίο το υποκείμενο βρίσκει ένα αγκυροβόλημα για την απόλαυση που το κατακλύζει, κι έναν κατευνασμό στις προβληματικές του σχέσεις με τον άλλο. Είναι ταυτόχρονα το σημείο σταματήματος (διακοπή ή στίξη) πάνω στη λέξη που βρέθηκε, και που μεταφράζει με περισσότερη ορθότητα την απόλαυση που κατακλύζει το υποκείμενο[12], και το στήριγμα που δίνεται στον αποκατεστημένο κοινωνικό δεσμό. Σε αυτή τη διπλή κίνηση η ερμηνεία βοηθά αφ' ενός στον κατευνασμό του υποκειμένου και αφ' ετέρου το προσανατολίζει στη διαδρομή της δικής του κατασκευής.

Το προσεχές συνέδριο της ΝΛΣ θα μας δώσει την ευκαιρία να ασχοληθούμε εκ νέου με το θέμα της λακανικής ερμηνείας για να το αναπτύξουμε με αφετηρία τα επιτελέσματά της, έτσι όπως μπορούμε να τα εκτιμήσουμε στις περιπτώσεις της εφαρμοζόμενης ψυχανάλυσης. Οι προτεινόμενες ανακοινώσεις μ' αυτή την κατεύθυνση μπορούν να σταλούν σε εμένα και στον Πιερ-Ζιλ Γκεγκέν [Pierre-Gilles Gueguen]. Τα κείμενα θα πρέπει να έχουν σταλεί το αργότερο μέχρι τις 8 Μαρτίου 2009.

Μετάφραση: Ελένη Μόλαρη

(Η παρούσα μετάφραση αντλείται από τον ιστότοπο της Ελληνικής Εταιρείας της Νέας Λακανικής Σχολής)

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[1] Σελίδες 587-588 στα *Écrits*.

[2] Σελίδες 490-492 στα *Autres écrits*.

- [3] Βλ. *Écrits*, σ. 598.
- [4] Διευκρίνιση του Λακάν στο «L'étourdit», στα *Autres écrits*, σ. 492.
- [5] Σαφείς παραπομπές στο «L'étourdit», στα *Autres écrits*, σ. 479.
- [6] Jacques Lacan, «Radiophonie», στα *Autres écrits*, σσ. 445-446.
- [7] Éric Laurent, «Interpréter la psychose au quotidien», στο *Mental* τεύχος 16, σ. 15.
- [8] Στο ίδιο κείμενο του É. Laurent, σ. 16.
- [9] *La Cause freudienne* τεύχος 32, σ. 5.
- [10] Παρατιθέμενο από τον Éric Laurent στο *Mental*, τεύχος 16, σ. 16.
- [11] Jacques-Alain Miller, «L'interprétation à l'envers», στο *La Cause freudienne*, τεύχος 32.
- [12] Διαβάζουμε πάνω σε αυτό το θέμα το κείμενο του Éric Laurent «Les traitements psychanalytiques des psychoses», στα *Feuillets du Courtil* τεύχος 21.